

НОВООТКРИТО ТРАКИЙСКО СКАЛНО СВЕТИЛИЩЕ В ЦЕНТРАЛНА СТАРА ПЛАНИНА

Иван Христов

Системното проучване на тракийските култови места в Стара планина е в своя начален етап. Въпреки публикуваните данни за култови обекти в края на двадесети век българската археологическа наука не разполага с достатъчно информация за характера, пространствения облик и датировка на светилищата, за които в писмените извори от древността има достатъчно податки.¹

Може да се посочи, че археологическата ситуация в Хемус контрастира на многобройните локализиранни и частично проучени култови места по цялото протежение на Родопска планина.

Причините за това ниво на археологическото познание вероятно се крият в ниската интензивност на проучванията, трудния за “разгадаване” терен, флористичните особености на гъсто заселените северни склонове на Стара планина и особеностите на поселищната мрежа в древността.²

Въпреки посочените “бели петна” в археологическите проучвания през последните 8 години в Централна Стара планина са открити и в конкретни случаи сондажно проучени 6 светилища, датирани най-общо в границите на I хил. пр.Хр.³ (Обр. 1).

Допълването на тези резултати с информация от наскоро проведени експедиции и теренни наблюдения

е принос към изясняване на особеностите на тракийския религиозен живот на племената в Хемус и на север от планината.

Такъв пример е откритото през м. октомври 2000 г. светилище, разположено южно от с. Рибарица (община Тетевен).⁴

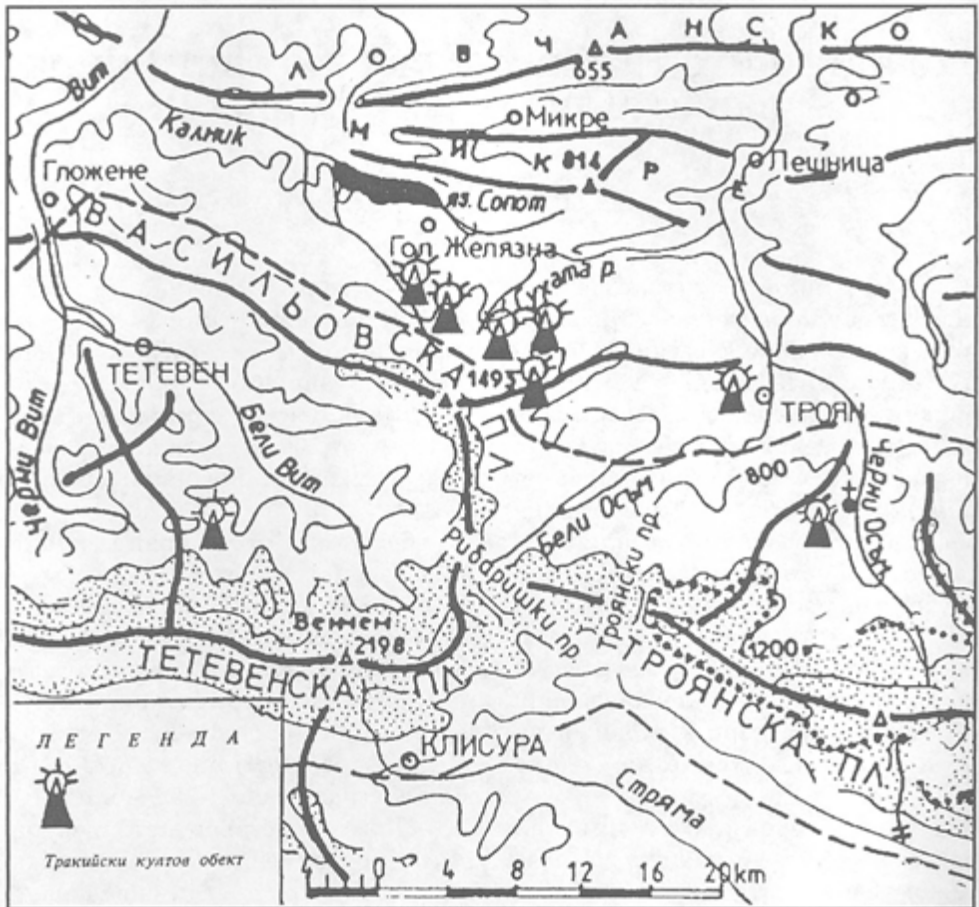
Светилището е разположено в м. “Кедрия”, южно от махала “Горуня” на с. Рибарица. То представлява стръмен скалист връх, част от вододелен рид, северно от главното било на Централна Стара планина (Тетевенска планина). Връх “Кедрия” (Къдря) се намира западно от вр. Голям климаш (1 355 м н.в.).

Цялата местност е отдалечена както от съвременни поселения, така и от локализиранни антични селища, пътни артерии и некрополи.

Стръмният скалист връх е достъпен от изток, чрез изкачване на ниски скални венци, върху които се забелязват оформени от човешка ръка прагове (стъпала?). Пред самия връх се откроява каменен разсип, ограждащ елипсоидно подстъпите към светилището (теменоса).

Разсипът е част от ниска каменна стена, изградена от различни по форма и големина камъни, без спойка.

Същинската част на светилището обхваща равна площ от около 900 кв. м. (Обр. 2).

Обр. 1 Карта на тракийските светилища в Централна Стара планина.

На нея се издигат високи до 1 м скални варовикови блокове. Върху скалната основа е разположен осъден земен насип с дълбочина на културните напластявания до 0,40 м. На повърхността се откриват отделни фрагменти от тракийски керамични съдове. Случайна находка е фрагмент от бронзова гривна от Елинистическата епоха.

В централната част на обекта е разположен входът на малка пещера с вертикална галерия, затрупана

от блокаж на скални отломъци. Непосредствено до входа на пещерата е разположен скален отвор, който може да се разглежда като познатия от Странджанските култови обекти "провървалища".⁵ Върху сегашното дъно на затрупаната пещерна площадка са открити фрагменти от слабоизпечени тракийски съдове с най-обща датировка – I хил. пр.Хр.

Най-интересният елемент от култовия обект е ниска скала, върху която е оформена площадка

Обр. 2 Светилището в м. "Кедрия" – поглед от северозапад.

с размери 0,80 / 1,40 м. Върху нея е изсечен равностранен триъгълник с дължина на страните 0,30 м. Фигурата е съзнателно изсечена на дълбочина 0,10 м върху скалата. Ъглите на триъгълника са ориентирани на 340° северозападно; 220° югозападно и 120° югоизточно.

При първия случай ъгълът на изсечената геометрична фигура е насочен хоризонтално към вр. Петрахиля над гр. Тетевен; при втория – към вр. Свищи плад (1 888 м н.в.), а при третия случай ъгълът на триъгълника "сочи" старопланинския връх Вежен (2 198 м н.в.).

Маркирането на скали в границите на светилище чрез различни по форма и големина врязвания е често срещана практика в редица

планински райони на древна Тракия.⁶

Ако допуснем, че изсеченият триъгълник в м. "Кедрия" е дело на човешка намеса още в древността, то ние ще имаме първия случай на "хоризонтална схема", дублираща пространственото обвързване на култови обекти с други природни обекти и елементи от поселищната система.⁷

Описаният накратко култов обект съдържа известни от археологическите проучвания "архитектурни елементи" – стъпала, каменна преграда, пещера и врязвания в скалите.⁸

Като разположение той се доближава до известни в литературата "свети места", разположени на високи скални върхове, завършващи с малки по площ тераси със земен насип.

Като паралел може да се посочат родопските върхове при с. Сивино, Бръщен, Црънча, Арда, Босилково, Чепеларе, Сини връх, Буново и др.⁹

Култовият обект при с. Рибарица е поредният тракийски култов обект,

чието предварително описание е необходимо предвид слабо проучения в археологическо отношение Тетевенски Балкан.

БЕЛЕЖКИ

1. Относно досега проучените тракийски култови места в Стара планина виж: V. Velkov. Die Thrakische Festung Cartigrad im Balkan. – Thracia I, 1972, S. 44-47; Мегалитите в Тракия. Част 2. Тракия Понтика. С., 1982, с. 991; Александров, Г. Светилището в Монтана. – ИМСЗБ, т. 19, 1992, с. 11-23; Домарадски, М. Културата на траките през късножелязната епоха в Казанлъшкия край. – Сб.: Тракийската култура през елинистическата епоха в Казанлъшкия край. Казанлък, 1991, с. 133-134; Петрова, П. Скален култов комплекс при с. Веселиново, Шуменско и възможното му предназначение за астрономически изследвания. – АОР през 1994. Смолян, 1995, 53-54; Christov, Iv. Kultische Denkmelerin der Gegend stadt Trojan-Helis III. Part One. Sofia, 1994, с. 234-240; Тодорова, Д. Археологически проучвания в района на Трявна ("Слънчевите кръгове" в м. Сечен камък) – Поселищни проучвания, кн. 1, 1997, с. 5-14.
2. Христов, Ив. Планинска Тракия. Население, култура и религия в древността. Велико Търново. Faber, 1999, с. 89-130.
3. Христов, Ив. Свещената Васильовска планина. – Юбилеен сборник в чест на доц. д-р Николай Колев. Велико Търново, 2000.
4. Обектът е открит случайно през м. октомври 2000 г. Поводът на посещение на м. "Кедриа" е разработване проект "Културно-историческо наследство на НП "Централен Балкан". (Изпълнение на обществена поръчка №14 / 30.08.2000).
5. Райчевски, Ст., В. Фол. Кукерът без маска. С., 1993, с. 47.
6. Christov, Iv. The rock sanktuaries if Montain Thrace. V. Tarnovo. Faber. 2001.

За използването на скалните обекти за астрономически и други наблюдения виж:

7. Радославова, Цв. Специфика на археоастрономическите изследвания. – Интердисциплинарни изследвания, XVII, 1990, с. 108-114.
8. Domaradski, M. Les lieu de aulte thraces (deuxieme moitie du II eler – Iermil. av. J.-c) – Helis. III, Part One, Sofia, 1994, с. 69-97.
9. Кисъв, К. Скални светилища в Родопите и Горнотракийската низина, представени с археологически материали и обекти от Смолянско и Пловдивско – Тракийска култура в Родопите и горните течения на реките Марица, Места и Струма. Смолян, 1990, с. 67-72.

EIN NEUENTDECKTER FELSENTEMPEL IM ZENTRALBALKANGEBIRGE

Ivan Hristov

(Resümee)

In der Mitteilung wird ganz kurz ein neuentdeckter thrakischer Felsentempel beschrieben, der auf dem Gipfel "Kedria" (beim Dorf Ribariza, Gemeinde Teteven) gelegen ist. Das Objekt datiert auf die Vorrömerzeit. Es stellt ein hoher steiler Felsengipfel dar, der auf einer Anhöhe mit Wasserscheide, nördlich vom Hauptkamm des Zentralbalkangebirges liegt.

Im Tempel sind typische Elemente der Architektur der thrakischen kultischen Objekte vorhanden – eine Trennwand, Treppen, eine Höhle und Felsenformen.

Im Tempel beim Dorf Ribariza ist ein kultisches Objekt entdeckt worden, das auf einer relativ kleinen geographischen Fläche auf den nördlichen Abhängen von Hemus gelegen ist.